

ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА ГДАЛІЄВИЧА ДОЛІНА

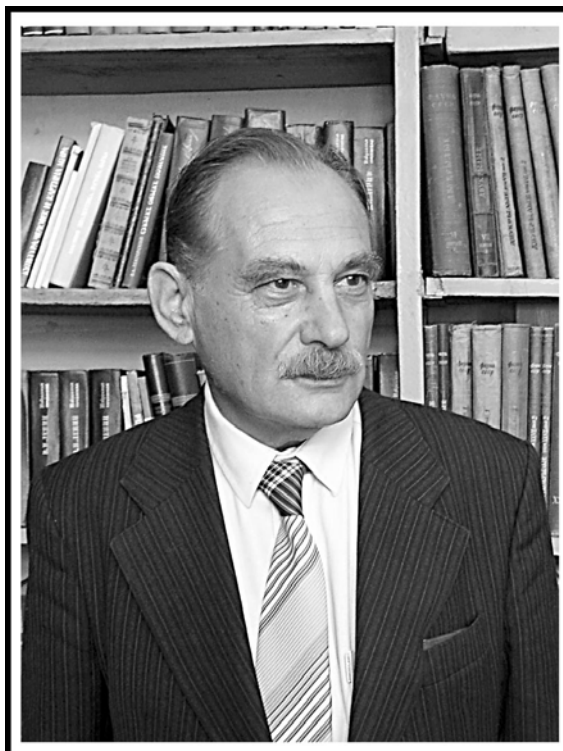
25 лютого 2004 р. пішов з життя завідувач Відділом загальної та прикладної ентомології Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, президент Українського ентомологічного товариства, доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України Долін Володимир Гдалієвич.

Народився Долін Володимир Гдалієвич 9 січня 1932 р. на Вінниччині. З дитинства захоплювався біологією, музикою, мав нахил до медицини. Вибір відбувся в 1950 р., коли він став студентом Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, який і закінчив в 1955 році за спеціальністю – ґрунтознавець. Його наукова робота мала початок ще на перших курсах університету – під керівництвом видатного українського ентомолога педагога професора О. П. Криштала. По закінченні університетського курсу Володимир Гдалієвич 4 роки працював у своєму рідному вузі, де він практично відбувся як спеціаліст – ентомолог широкого профілю.

Мабуть, саме це привернуло до нього увагу керівництва Українського науково-дослідного інституту захисту рослин. 16 років життя віддав цій науковій установі Володимир Гдалієвич. За цей період він пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до заступника директора інституту з наукових питань.

В 1975 р. його запросили до роботи в Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, де він працював до останніх днів свого життя на посаді завідувача Відділом загальної та прикладної ентомології (до 1980 року відділ ентомології). В 1976–1980 рр. виконував обов'язки заступника директора інституту з науки.

Практично піввіку свого життя Володимир Гдалієвич присвятив вивченню однієї родини комах – жуків-коваликів (Elateridae). Це була дуже важка і клопітка праця. Вона, перш за все, потребувала великих фізичних зусиль, адже в пошуках личинок цих комах потрібно було буквально “перелопатити” всю територію України. Здобутий в полі матеріал досконально вивчався в лабораторних умовах. Весь його інсектарій був заповнений різноманітними ємкостями з ґрунтом.

У них науковець виводив імаго від яйця, або личинки. Одночасно вивчав особливості їх біології, екології і морфологічні ознаки. Більшість з досліджуваних видів цих комах знаходилися в умовах досліду протягом 1–3 років.

Паралельно йшли токсикологічні дослідження, адже багато з цих видів комах були дуже небезпечними шкідниками сільськогосподарських культур практично всієї території колишнього Радянського Союзу. Як на Україні, так і в інших його республіках, велись активні пошуки ефективних засобів боротьби з ними. І в цих наукових перегонах на той час (50–60 рр.) тільки В. Г. Доліну вдалося досягти реальних результатів. Причиною цього успіху було напрацьоване ним величезне фундаментальне підґрунття, яке дозволило йому обґрунтувати метод передпосівної обробки (токсикації) насіння культурних рослин (найперше просапних) у боротьбі з ґрунтоживучими шкідниками, в тому числі і дротяниками. На цю тему Володимир Гдалієвич мав доповідь на XII Ентомологічному конгресі у Лондоні, яка була сприйнята з великим інтересом. Одночасно світова ентомологічна спільнота сприйняла його і як перспективного колеоптеролога-систематика.

Адже він є прикладом того, як працюючи в прикладному інституті, можна виконувати і фундаментальні дослідження, які, до речі, на сьогоднішній день є класичними. На їх основі цим вечним опубліковано 5 монографічних видань: “Личинки жуков-шелкунов (проволочники) европейской части СССР” (1964), “Определитель личинок жуков-шелкунов фауны СССР” (1978), два випуски із серії “Фауна України” (“Жуки-ковалики” 1982, 1988) і “Жуки-шелкуны (Elateridae) Туркменистана” (1994). Ним вперше описано викопну родину жорсткокрилих із нижньої юри Каратау, яка є предковою для елатероїдних і близьких до них груп жуків.

Загалом В. Г. Доліним описані одна підродина, 4 триби, 32 викопних і 14 рецентних родів, 112 викопних і більш 200 нових видів сучасної фауни жуків-коваликів. Крім того ним вперше ідентифіковано і описано більше 200 їх личинок.

Результати його досліджень опубліковані в 12 монографічних виданнях (16 книг), 4 з яких написані особисто ним, а також у 205 статтях (останні продовжують виходити). Найвний перелік його наукових праць опублікований в журналі “Вісник зоології”, том 39, № 1, 2005 р.

Незважаючи на свою значну популярність (визнання) у наукових колах світу, Володимир Гдалієвич був дуже доступною людиною. Він завжди знаходив спільну мову з самими різноманітними людьми – партійно-господарськими керівниками, вченими, селянами, студентами і школярами.

Географія проведення його експедиційних досліджень є просто вражаючою: Україна, Російська Федерація, Молдова, Середня Азія і Кавказ, Мадагаскар. Для багатьох республік ним підготовлені спеціалісти з елатерід (Молдова, Грузія, Азербайджан, Туркменія, Болгарія, Росія). А всього цією людиною щедрої душі підготовлено 6 докторів і 30 кандидатів біологічних наук.

Практично жоден з міжнародних, всесоюзних чи республіканських ентомологічних зібрань не обходився без його участі. Він був членом Ради Російського ентомологічного товариства, редко-

легії журналів “Энтомологическое обозрение”, “Вестник зоологии”, “Польского энтомологического журнала”, фундаментального видання “Фауна України”, а також редактором багатьох монографій.

Великі організаційні і наукові здібності Володимира Гдалієвича знайшли своє ефективне використання і при виконанні науково-громадських обов’язків. Три терміни підряд він обирався президентом Українського ентомологічного товариства, був членом постійного оргкомітету міжнародних симпозіумів з ентомофауни Середньої Європи та почесним членом Польського ентомологічного товариства.

Протягом практично всієї своєї наукової діяльності вчений прикладав багато зусиль для розвитку в Україні педозоології. На цій стежі він довгі роки йшов пліч-о-пліч з академіком М. С. Гіляровим, якого вважав своїм вчителем.

В 1976 р. йому присуджено Державну премію УРСР з науки і техніки, як одному з авторів першого випуску 3-томної монографії “Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений”.

Володимир Гдалієвич надавав допомогу в постановці ентомологічних колекцій і визначенні колекційних матеріалів зоологічним музеям Франції, Австрії, Чехії, Швейцарії, Німеччини, Угорщини, Росії і інших країн.

В Інституті зоології НАН України він створив дуже цінні повні колекції жуків-коваликів та їх личинок, а також турунів, яка на є найкращою в Європі. Його визначники з личинок (дротяників) цих комах стали бібліографічною рідкістю. Є нагальна потреба в їх перевиданні.

Пішов уже другий рік із дня його смерті, але нам – його учням, колегам і друзям – все ще здається, що він поруч. Це означає, що пам’ять про Доліна Володимира Гдалієвича буде ще довго жити в наших серцях, а результатами його наукових напрацювань буде користуватися не одне покоління систематиків – колеоптерологів, прикладних ентомологів і спеціалістів із захисту рослин.

Володимир Стівчатий